

Kartografisen ajattelun kritiikkiä

OLSSON, GUNNAR (2007). *Abysmal. A critique of cartographic reason*. 553 s. The University of Chicago Press, Chicago.

Emeritusprofessori Gunnar Olssonin tuore teos luo kuvaa hänen vuosikymmenten mittaisesta työstään maantieteen parissa. Esipuheessaan kirjoittaja mainitsee, että teoksessa esiteltyt ajatukset johtavat 1960-luvun alkuun, jolloin hän uteliaana tutkijakoulutettavana aloitteli uraansa. Sama uteliaisuus on kantanut 2000-luvulle. Vuosituhannen alussa eläkkeelle jäänyt Olsson alkoi kirjoittaa kirjaa palatakseen vuosien varrella kehittämiinsä ajatuksiin. Pian hän kuitenkin huomasi kirjoittavansa teokseensa myös laajoja, aiemmin julkaisemattomia osioita.

Kovakantisen, paksun teoksen lähtökohtana on kartografinen järki, jonka Olsson liittyy yleisemmin länsimaiseen tapaan tulkita maailmaa. Olsson arvostelee laskeamiseen, järjestämiseen ja selittämiseen perustuvan kartografisen ajattelun tunkeutumista inhimillisten suhteiden tarkasteluun. Olssonin mukaan sosiaalisten suhteiden tarkastelussa tulisi käyttää toisenlaisia älyllisiä välineitä kuin aineellisen maailman tutkimisessa. Sosiaalisten suhteiden mutkikkaita osasia, kuten toiveita, pelkoja ja suruja ei useinkaan pysty näkemään, nimeämään tai laskemaan samoin kuin puita, kiviä tai lintuja.

Jos maantieteilijät kuitenkin pidättäytyvät kartografisessa ajattelutavassa, näyttäytyy ihmisten toiminta ennustettavana. Näin myös sosiaaliset suhteet vaikuttavat helposti tutkittavilta. Olsson ei kuitenkaan ole kiinnostunut helpoista ratkaisuista: vaikka ihmisten käyttäytymistä voitaisiinkin ennustaa objektiivisen analyysin avulla, ei sitä voitaisi ymmärtää tai selittää. Ennustettavuuden sijaan Olssonia kiinnostavat tilat ja paikat, jotka ovat totuttujen luokittelujen välimaastossa (*in-between*). Kirjan otsikko viittaa tuntemattomaan ja erilaisten vaihtoehtojen välissä olevaan tilaan sekä siihen, mitä tällaisessa tilassa tunnetaan.

Olsson perehtyy kartografiseen ajatteluun ja sen kritiikkiin muun muassa Platonin, Immanuel Kantin, Ludwig Wittgensteinin ja Ptolemaioksen välityksellä. Vähintään yhtä suuri rooli on Marcel Duchampin, René Magritten tai Kazimir Malevichin kaltaisilla taiteilijoilla ja heidän keinoillaan ottaa kantaa merkitysten, esittämisen ja näyttämisen teemoihin. Olsson saa inspiraatiota myös Raamatusta, johon hänellä ei ole uskonnollista suhdetta, vaan hän lukee sitä yhtenä länsimaiseen ajatteluun merkittävästi vaikuttaneena teoksena. Vaikka Olsson tarkastelee länsimaista ajattelua useiden lähteiden ja lähestymistapojen avulla, lukee hän lähteitään kriittisesti ja suhteessa kartografiseen ajatteluun. Tämän myötä

lukijalla säilyy koko ajan käsitys siitä, että kirjoittaja on ennen muuta maantieteilijä, ei filosofi.

Teos perustuu osittain Olssonin aiempiin teksteihin (esim. 1991a, 1991b, 1998). Niitäkin luonnehtii kiinnostus erilaisiin suhteisiin – esimerkiksi suhteisiin aineellisen maailman ja merkitysten, läsnä ja poissa olevan, näkemisen ja tietämisen tai näkyvän ja näkymättömän välillä. Olssonia kiinnostaa, mitä on tämän kaltaisten vastakohtaisuuksien välisissä tiloissa, joita perinteinen tieteellinen kieli ei useinkaan pysty kuvaamaan. Olssonia kiinnostaa myös, miten näistä monimutkaisista suhteista voi puhua tai kirjoittaa; maailman jäsentämiseksi kun on välttämätöntä muuttaa näkymättömiä suhteita näkyvään muotoon. Teoksensa alussa Olsson esittää wittgensteinilaisen ajatuksen siitä, miten kielen rajat ovat samalla maailman ja sen ymmärtämisen rajoja. Olsson kuitenkin laajentaa näkemystään siten, että kielen lisäksi myös mielikuvitus rajaa maailman ymmärtämistä.

Kieleen, kirjoittamiseen ja representaatioon liittyvät kysymykset ovat keskeisiä Olssonin ajattelussa. Hänen mukaansa mitään asiaa tai ilmiötä ei voi kuvata tai esittää täydellisesti, mikä tekee kartografin työstä varsin vaikeaa. Kartografin tehtävänä on luoda maailmasta täydellisiä kopioita, joiden avulla ihmiset voivat löytää nykyisen sijaintinsa ja suunnitella tulevia reittejään. Olssonin mielestä yksi kartografisen ajattelun ongelmista onkin uskomus siihen, että kartan kaltaiset representaatiot voisivat kuvata todellisuutta melko pulmattomasti. Tämä limittyy laajemmin kieleen ja kirjoittamiseen, joiden pohtimista Olsson pitää tärkeänä. Hänen mielestään tutkijoiden tekstit kertovat tutkimuskohteiden lisäksi kielestä, jonka *sisällä* tutkijat ajattelevat. Olsson on omaksunut kirjailija Samuel Beckettiltä pyrkimyksen kirjoittaa siten, että kirjoitus ei olisi *jostakin*, vaan että kirjoitus itse olisi ”tuo jokin”.

Kartografisen – ja laajemmin länsimaisen – ajattelun suurimmaksi ongelmaksi Olsson näkee sen, että tutkimuskohteet sopeutuvat yleisesti hyväksytyihin tapoihin tulkita niitä. Tutkijat sosiaalistuvat tiedeyhteisöön, minkä myötä

näkökulmat yhtenäistyvät ja kohteita aletaan hahmottaa totutuilla tavoilla. Teoksensa loppupuolella Olsson kirjoittaaakin, että ihmiset ovat nykypäivänä usein eksyksissä, koska maailman tulkitsemisen ja järjestämisen välineet ovat pahasti vanhentuneita. Olssonia hämmentääkin se, että vaikka rationaalinen ajattelu on monissa yhteyksissä todettu epätäydelliseksi ja riittämättömäksi, sillä on edelleen ratkaiseva rooli maailman jäsentämisen tavoissa.

Abysmal tarjoaa lukijalleen pohdittavaa useille luku-kerroille. Teos ei ole nopeasti omaksuttavissa, mutta antaa lukuisia oivalluksia niille, joita kiinnostavat länsimaisen filosofian, uskonnon ja mytologian asettamat rajoitukset maantieteelliselle ajattelulle. Teos on kiinnostava ensinnäkin siksi, että se tiivistää Olssonin työn maantieteen ja filosofian parissa. Se vahvistaa Olssonin sanoman, että maantiede on hänelle ennen muuta tapa opettaa filosofiaa. Toiseksi, *Abysmalia* ei voi olla ihailematta nykyisen liukuhihnajulkaisemisen aikana. Teos avaa maantieteen keskeisimpiä kysymyksiä tavalla, jota leimaa syvälinen perehtyneisyys länsimaiseen filosofiaan ja uskontoon. Olssonin ajattelu on sellaista maantiedettä, jota harjoitetaan liian vähän ja joka vähentynee entisestään. Impact factoreiden ja julkaisumäärien leimaaman kilpailun keskellä teos palauttaa mieleen sen, mistä perustutkimuksessa pitäisi olla kyse: ajattelun perustojen ja rajojen pohtimisesta sekä luovista ratkaisuista, kun yritetään vastata muuttuvan maailman tutkimuksellisiin tarpeisiin.

KIRJALLISUUS

- Olsson, G. (1991a). Invisible maps: a prospectus. *Geografiska Annaler B* 73: 1, 85–92.
 Olsson, G. (1991b). *Lines of power / Limits of language*. 229 s. University of Minnesota Press, Minneapolis.
 Olsson, G. (1998). Towards a critique of cartographical reason. *Ethics, Place and Environment* 1: 2, 145–155.

PÄIVI KYMÄLÄINEN
 Maantieteen laitos,
 Turun yliopisto